

Robert Šrek

STAVEBNÍ ROZVOJ KARLOVY STUDÁNKY VE DRUHÉ POLOVINĚ 19. A NA POČÁTKU 20. STOLETÍ ČÁST II.

Abstract

The study deals with the architectural and urban development of the spa complex in Karlova Studánka in the second half of the 19th century and at the beginning of the 20th century. Based on a detailed survey of archival sources stored in the Land Archive in Opava, it looks at the process of transformation of this spa in a broader scope; it does not only notice the architects themselves and the stylistic changes in the buildings, but it also examines the role of the individual components of the administrative apparatus of the Order of the Teutonic Knights. There are two basic periods in the development of Karlova Studánka: 1) from the 1850s to the 1880s; 2) from the 1890s until 1918. The study is published as a serial comprising three parts.

Keywords: Karlova Studánka, spa, spa architecture, Order of the Teutonic Knights, Ignác Wiesinger, Franz Kachler, Franz Meißner

V sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století Řád německých rytířů konečně přikročil k navyšování kapacity v Karlově Studánce, majoritně formou nástaveb pater (u Správního, Věžového a Panského domu), sporaditěji formou novostaveb (Terasový domek, vila Hubert). Právě u těchto vzpomenuých domů Wiesinger citoval z vokabuláře švýcarského stylu. Nejpo-
užívanějším materiálem bylo stále dřevo, pořiditelné snadno a s nízkými výlohami, zároveň ale náchylné vůči požáru.¹

První prošel rekonstrukcí a navýšením o jedno patro Správní dům, a to v letech 1874–1876. Dne 9. září 1874 tesaři začali s demontáží krovu, 14. září na stavbu došli zedníci. Zakrátko se množily zprávy o nevalném stavu konstrukcí (příček, rákosových palachů, trámových stropů) a výplní (dveří a oken), jež měly to nejlepší dávno za sebou. V listopadu bylo nové patro dokončeno a budova schována pod střechou se zabeđeným štítem; tesaři vyřezali a připevnili ozdoby až do výše prvního patra.² V první polovině roku 1875 postupovala oprava dále. Tesařský mistr Brückner z Vrbna plnil své závazky už v lednu, velká část dalších tesařských a zednických prací ale kvůli chladnu čekala až do dubna. Tyto úkoly – na podlahách, vnitřních a vnějších omítkách, při vsazení schodiště, instalaci balkonů – byly velkou měrou dokončeny před sezonou. Dne 21. června obsadili hosté dvě místnosti, poté se objednávky jen hrnuly.

1 Nevýhod spjatých s používáním dřeva si byla lázeňská správa vědoma. Například 14. srpna 1876 propukl požár ve Věžovém domě, který se naštěstí podařilo zajistit v zárodku. Nicméně stříkačky, které měly hasit oheň na střeše, se při tom ukázaly jako nedostačující, poněvadž sotva dostříkly na střešní šindel. Viz *Troppauer Zeitung*, Nr. 186, 16. 8. 1876, s. 3. – Kvůli ušetření prostoru a odlehčení byly v domech užší „ruské komíny“ (blíže k tomu Karl-Ludwig Diehl, *Über das Aufkommen der engen Schornsteine in der Biedermeierzeit: der russische Kamin und Andeutungen zu seiner Geschichte*, <https://groups.google.com/forum/#!topic/de.sci.ing.misc/3pxI4fKkKUQ>, [citováno ke dni 18. 10. 2019]), o nichž se vědělo, že se snadněji stanou příčinou ohně. – Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), fond Řád německých rytířů. Ústřední správa velmistrovských statků na Moravě a ve Slezsku. II. Administrace řádových statků (1727) 1853–1946 s dodatky k I. dílu inventáře Místodržitelství ŘNR (1556) 1657–1822 (dále ŘNR), kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za prosinec 1882, nedat. – Roku 1887 lázeňská správa upozorňovala na obezřetnost před požárem, a to také u mobiliáře. Zatím se dodržovala pomocná opatření (přísný dohled ve všeobecné kuchyni, noční hlídání a údržba požární stříkačky), žádoucí bylo zavést do domů tekoucí vodu. ZAO, fond ŘNR, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za únor 1887, nedat.

2 ZAO, fond ŘNR, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za srpen 1874, nedat.; měsíční hlášení za září 1874, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1874, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1874, nedat.

Pronajmutí přibývajících devíti pokojů se hned odrazilo v příjmech lázní, bezpochyby i přesto, že pokoje nebyly hotové. Stavba totiž pokračovala na podzim a znovu na jaře roku 1876, kdy zedníci orákosovali zdi, zaomítali je a natřeli. Dle závěrečné kalkulace zaplatil za přestavbu Řád německých rytířů rekordně vysokou sumu 11 965 zlatých 46 krejcarů.³ Švýcarským se styl průčelí Správního domu zcela nazvat nedá. Wiesinger zamýšlel vernakulární povahu stavby spíše potlačit [obr. 1]. Fasádu v přízemí navrhoval provést imitací kvádríkové bosáže, patra chtěl opatřit světle okrovou omítkou, plošně rozčlenit lizénovým rámcem a jejich okna ozvláštnit šambránami, což upomíná na pozdně barokní architekturu konce 18. století. K tomu připojil obloučkové vlysy pod štíty. Za švýcarské lze považovat pouze ornamenty lomenic a balkonových partií. Celkové řešení tedy vyznívá poněkud rozpačitě, ve skutečnosti není tolik nápadné, protože se od omítání upustilo a v tmavém dřevě se nuance v pojednání dekoru ztrácí.

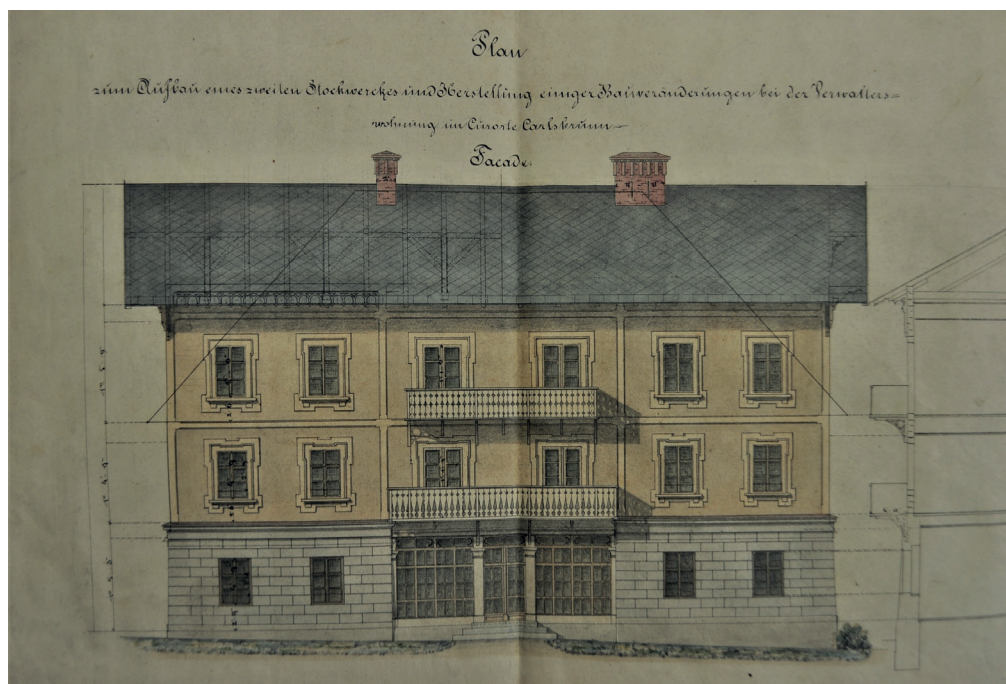
U Věžového domu byla adaptace provedena v letech 1879–1881. Na podzim 1879 počasí řemeslníkům přálo. Na konci října bylo vyzdviženo druhé patro, na něm osazen krov, střecha pokryta šindelem a zabeđený štít, práce ustaly 15. listopadu. V roce 1880 zde byli tesaři zaměstnáni na podlahách, stropech, schodišti, oknech, zvnějšku na obložení, lizénách a třech balkonech, zedníci omítali a zdili komíny. Pokoje ve druhém patře se hostům předaly v červenci. Po sezoně a v první polovině roku 1881 zedníci dodělávali druhé podlaží. Vše vyúčtováno na 6 408 zlatých 70 krejcarů.⁴ Roubená struktura nového patra byla v souladu s místními zvyklostmi, zakrytí zhlaví trámů zaručovalo dle Wiesingera jejich odolnost, přesahující střecha s předsazenými štíty s vyřezávaným prolamovaným vrchem a balkony odpovídaly švýcarskému stylu.⁵

Třetí v pořadí měl nové patro obdržet Panský dům. Podle Ignáce Wiesingera se jednalo o riskantní podnik. Budovu shledal extrémně zchátralou a doporučoval, aby „byla posouzena ne-stranně stavebním úřadem pro případ, kdyby se přihodilo neštěstí“. Zděné a dřevěné konstrukce dosloužily – spodní trámy byly shnilé, štítové zdi v patře vychýlené, komíny zasluhovaly znovu vystavět. V srpnu 1882 lázeňská správa nechala vyklidit půdu a vyčkávala na povolení, aby směla demontovat krov s břidlicovou střechou. Práce se rozběhly v polovině září za přítomnosti patnácti tesařů včetně mistra a políra, k ruce byli i čtyři nádeníci. Na konci roku stál na novém patře krov, střechu pokrýval lehký šindel, její štíty byly zabeđený. Od března 1883 probíhaly se schválením tesařského mistra Brücknera tesařské práce na druhém patře. Dne

3 Tamtéž, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za leden 1875, nedat.; měsíční hlášení za únor 1875, nedat.; měsíční hlášení za duben 1875, nedat.; měsíční hlášení za květen 1875, nedat.; měsíční hlášení za červen 1875, nedat.; měsíční hlášení za září 1875, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1875, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1875, nedat.; měsíční hlášení za duben 1876, nedat.; měsíční hlášení za květen 1876, nedat.; měsíční hlášení za únor 1877, nedat.

4 Předehrou k rekonstrukci a nástavbě mohla být i oprava hodin na věži. Lázeňská správa v roce 1877 konstatovala, že jsou po šedesáti letech služeb nefunkční. Po průzkumu šindelové střechy Věžového domu a jeho vížky – obou „krajně zchátralých“ – orodovala za novou věž nebo za nový fronton na Hostinském domě, kde by hodiny mohly být umístěny, chráněny před bouří a zimmím nečasem. V roce 1878 ale zřejmě proběhla pouze základní údržba hodin na věži. ZAO, fond ŘNR, kart. 204 a 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za listopad 1877, nedat.; měsíční hlášení za květen 1878, nedat.; měsíční hlášení za září 1879, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1879, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1879, nedat.; měsíční hlášení za únor 1880, nedat.; měsíční hlášení za březen 1880, nedat.; měsíční hlášení za duben 1880, nedat.; měsíční hlášení za květen 1880, nedat.; měsíční hlášení za červen 1880, nedat.; měsíční hlášení za září 1880, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1880, nedat.; měsíční hlášení za březen 1881, nedat.; měsíční hlášení za duben 1881, nedat.; měsíční hlášení za květen 1881, nedat.; měsíční hlášení za únor 1882, nedat.

5 Existuje i výpravnější Wiesingerův návrh na rekonstrukci Věžového domu. Viz Libuše DĚDKOVÁ, *Ignác Wiesinger, poznámky k jeho činnosti především na Bruntálsku a Opavsku*, in: Sborník národního památkového ústavu v Ostravě 2004, s. 105–115, zde s. 106.

Obr. 1: Ignác Wiesinger, návrh rekonstrukce Správního domu – průčelí, 1874.
ZAO, fond ŘNR, inv. č. 6306.

3. dubna dorazilo z Bouzova šest zedníků s polírem Sperlichem. Pracovalo se jak v interiéru budovy, tak venku, kde se stavěly balkony a připevňovaly lizény v patře. V červnu se dům provizorně odevzdal hostům. Po sezoně zedníci ve druhém patře orákosovali a omítali pokoje, tesaři na půdě dokončovali sklad pro matrace a postele. V první polovině roku 1884 bylo devět ubytovacích místností druhého patra finalizováno vymalováním a nátěry oken. Výdaje dosahovaly částky 6 570 zlatých 79 ½ krejcarů.⁶ Analogicky jako u Věžového domu, i zde vyrostlo roubené patro, exponovaná zhlaví vnitřních trámů všech podlaží byla uschována pod lizény, ve vrcholu představených štítů se objevilo šikmo kladené mřížoví.

Stavba Terasového domku (zprvu zvaného Sklepní domek) byla zahájena v roce 1872, kdy tesaři nad zděným přízemím vzornou rychlostí vybudovali patro a zastřešili jej. Avšak nakonec se protáhlo do roku 1874. V masivním přízemí byla jedna místnost, nad ní další dvě.⁷ Roubené

6 ZAO, fond ŘNR, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za srpen 1882, nedat.; měsíční hlášení za září 1882, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1882, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1882, nedat.; měsíční hlášení za únor 1883, nedat.; měsíční hlášení za březen 1883, nedat.; měsíční hlášení za duben 1883, nedat.; měsíční hlášení za květen 1883, nedat.; měsíční hlášení za červen 1883, nedat.; měsíční hlášení za srpen 1883, nedat.; měsíční hlášení za září 1883, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1883, nedat.; měsíční hlášení za únor 1884, nedat.; měsíční hlášení za duben 1884, 30. 4. 1884; měsíční hlášení za únor 1885, nedat. – L. DĚDKOVÁ, *Ignác Wiesinger*, s. 113.

7 Tamtéž, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za září 1872, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1872, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1872, nedat.; měsíční hlášení za březen 1873, nedat.; měsíční hlášení za duben 1873, nedat.; měsíční hlášení za květen 1873, nedat.; měsíční hlášení za červen 1873, nedat.; měsíční hlášení za duben 1874, nedat. – Tamtéž, kart. 735, inv. č. 2644, Inventarium der Brunnenverwaltung zu Carlsbrunn, mezi lety

patro neslo znaky švýcarského stylu, přičemž krajkový páskový obrys šambrány okna bočního průčelí a dekorativní štít ze svislých prken vzdáleně evokovaly Švýcarský dům.

Vila Hubert vznikla na místě hájovny v Hubertově v letech 1884–1885. Zedníci a tesaři do zimy roku 1884 postavili obě podlaží, nasadili krov a střechu pokryli šindelem.⁸ Roku 1885 pokračovali v pracích především tesaři za dozoru tesařského mistra Brücknera. Od února dělali na podlahách, stropích a schodišti, v březnu vyřezali „vnější ozdoby, jako konzoly, lizény a balkonové sloupy“, balkon instalovali v dubnu. Na červen připadlo venkovní omítání a nátěry, v interiéru malování. Cena vily se vyšplhala na 9 819 zlatých a 7 2/4 krejcarů. Pronajmul si ji restaurátor Hein, který tady též bydlel.⁹ Přízemí bylo světle omítnuté, patro roubené, zhlaví trámů, z nichž byly v interiéru sestaveny příčky, zvenku zakrývaly lizény. Nádech švýcarského stylu propůjčily stavbě nejen řezby detailů na štítech, ale i u vstupního balkonového portiku, jenž byl v architektuře Karlovy Studánky 2. poloviny 19. století novem.

Kapitolu uzavřeme výčtem méně významných stavebních aktivit sedmdesátých a osmdesátých let 19. století. Renovací prošel v letech 1873–1874¹⁰ a 1887¹¹ lázeňský salon, v roce 1875 hudební pavilonek¹² a v letech 1882¹³ a 1887¹⁴ Knížecí dům, adaptací v roce 1884 stáj, z níž se stalo bydlení pro zaměstnance lázní.¹⁵ V roce 1875 byla vystavěna nová vozovna.¹⁶ V letech 1887–1888 byl postaven u Terasového domku na místě Rajské zahrady nový skleník.¹⁷

1877–1880.

8 Tamtéž, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za srpen 1884, nedat.; měsíční hlášení za září 1884, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1884, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1884, nedat. Viz L. DĚDKOVÁ, *Ignác Wiesinger*, s. 113.

9 ZAO, fond ŘNR, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za únor 1885, nedat.; měsíční hlášení za březen 1885, nedat.; měsíční hlášení za duben 1885, nedat.; měsíční hlášení za květen 1885, nedat.; měsíční hlášení za červen 1885, nedat.; měsíční hlášení za únor 1886, nedat. – Ještě v roce 1886 byl přistavěn sklep na led a výběh pro drůbež, zřízen vodovod. – Měsíční hlášení za říjen 1886, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1886, nedat. V roce 1887 proběhla adaptace kuchyně a výstavba prosklené verandy. Měsíční hlášení za duben 1887, nedat.; měsíční hlášení za květen 1887, nedat.; Richard Schmid administraci v Opavě, 28. 2. 1887.

10 ZAO, fond ŘNR, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za září 1873, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1873, nedat.; měsíční hlášení za duben 1874, nedat.; měsíční hlášení za květen 1874, nedat.

11 Tamtéž, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za červen 1887, nedat. – Lázeňská správa v tomto roce vybidla k úvaze o renovaci salonu a o jeho osvětlení, aby se z něj stalo oblíbené dostaveníčko tanečních věneček a setkávání hostů. Třebaže se již toho roku dočkal čtyř nových souprav přírodního nábytku, sedacího mobiliáře bylo stále poskrovnu. Svíčky byly drahé a se slabým osvětlením, lepší by byly petrolejové lampy. Lustr se hodil dřevěný či z jeleního paroží (dodnes v salonu takový je), ne kovový. Věnečky pořádané doposud v jídelně Hostinského domu ustaly, poněvadž rušily hosty tohoto podniku.

12 ZAO, fond ŘNR, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za květen 1875, nedat.

13 Tamtéž, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za březen 1882, nedat.; měsíční hlášení za duben 1882, nedat.; měsíční hlášení za květen 1882, nedat.

14 Tamtéž, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za červen 1887, nedat. V roce 1887 byl zušlechtněn interiér Knížecího domu. V prvním patře bylo osazeno osm zimních oken, do apartmánů dodána čtvera bílá kamna a elegantní splachovací toalety, byly fládrovány stěny a dveře toalet v dubu a ořechu.

15 Tamtéž, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za červen 1884, nedat.; měsíční hlášení za červenec 1884, nedat.

16 Tamtéž, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za červen 1875, nedat.; měsíční hlášení za září 1875, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1875, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1875, nedat.

17 Stavěl se od září 1887, pomáhal při tom i služební personál. Zemní práce, výstavba kamenných a postranních zdí a osazení krovu netrvaly dlouho, v listopadu stavební zámečník Schmack z Opavy instaloval kostru pro okna a sklář Olbrich dodal zasklení. Omítky, nátěry a drobné práce počkaly na jaro 1888. ZAO, fond ŘNR, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za srpen 1887, nedat.; měsíční hlášení za září 1887, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1887, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1887, nedat.

Architektura sloužící lázeňským účelům

V období šedesátých až osmdesátých let 19. století přibýlo na portfolio dosud anoncovaných léčebných procedur v Karlově Studánce hned několik novinek. Roku 1861 byla uvedena v chod parní lázeň,¹⁸ v letech 1869–1870 dámská a 1872–1874 pánská vodoléčba,¹⁹ od roku 1871 se vedle klasických koupelí objevily koupele ze smrkových větviček,²⁰ od konce sedmdesátých let koupele slatinné.²¹ Jmenované provozy měly společné jedno – skromné pořizovací výdaje. Parní lázeň byla ukryta v kotelně pro ohřívání kyselky, v jejím nízkém a zřejmě nepříliš pohodlném horním polopatře, spoře osvětleném termálními okny a dostupném po příkrém schodišti. Vodoléčbu pacienti absolvovali rozdělení dle pohlaví ve dvou dřevěných boudách umístěných za Knížecím domem, jež sestávaly vždy ze dvou oddělení – z většího, v němž bylo podél středové chodby rozmístěno šest kabin na převlékání a z menšího, obsahujícího sprchy a bazén. Světlo do nich přicházelo okny a prosklenými střechami.²² Jehličnaté koupele se podávaly přímo v lázeňských domech, rašelinové zprvu též, roku 1881 se zkušebně přesunuly do kotelny.

Postupovat krok po kroku, s malým vkladem a velkým očekáváním, přesně tohle se dělo v Karlově Studánce. Přitom kritické a nespokojené hlasy známe, jenže nebyly vyslyšeny. Starý a Nový lázeňský dům nevyhovovaly nárokům moderní éry, vždyť měly „malé koupelové komory, neforemné primitivní dřevěné vany a úzké chodby, v nichž často musejí lázeňští hosté čekat půl hodiny, bez ochrany vystaveni průvanu“, psal v roce 1869 lékař Ignaz Steinschneider, jemuž se výstavba nové lázeňské budovy s přiměřeně rozměrnými koupelnami, kde se vejdou vany dvě (jedna pro bahenní koupel, druhá k očištění), jevila neodkladná.²³ V Karlově Studánce se ovšem povětšinou investovalo jen do údržby. Roku 1862 prošla revizí kachlová kamna v koupelnách Starého lázeňského domu – z šesti zastaralých, pamatujících údajně založení lázní, byla sestavena dvojce funkční, chybějící čtyři kamna se zakoupila.²⁴ Na přelomu let

1868 a 1869 se do týchž prostor pořídila další dvojce kamna, do Nového lázeňského domu pak troje kamna.²⁵ Od roku 1880 byly v Novém lázeňském domě mramorové vany. Ačkoli cenově náročnější než ty dřevěné, svou klientelu si našly, a vedení lázní projevilo přání, aby se luxusních van, ať už z mramoru či z porcelánu, sehnalo více.²⁶

Minimální rozvoj terapeutického zázemí brzy vyvolal patričníou odezvu ze strany hostů. Ti méně podstupovali ozdravné úkony, zejména minerální koupele. Klesající zájem o léčbu byl pro Karlovu Studánku děsivým strašákem od sedmdesátých let 19. století. Konkuroval jí fenomén turismu.²⁷ Lázeňská správa bědovala, že „*Karlovu Studánku využívá velmi mnoho rodin pouze jako místo letního pobytu*“,²⁸ že je „*stále více a více navštěvována rekreanty*“.²⁹ Vinu přičítala i zbídačelým léčebným domům. V roce 1886 napsala: „*Tak jak se díky zvýšení počtu lázeňských bytů, stejně jako jejich lepším komfortem docílilo lepšího nájmu, stejně tak naléhavě nutné zůstává v platnosti účelnější vytvoření železitých a minerálních lázní.*“ Další nepostradatelnou investicí měly být pořádné slatinné lázně.³⁰ V roce 1887 v problému viděla „*důležitou životní otázku pro Karlovu Studánku*“ a podala tuto výmluvnou noticku: „*Lázeňské kabiny jsou krajně primitivní, přívod vody do lázeňských domů zcela neučelný a špatný, pro základové zdi těchto budov dokonce nebezpečný, protože se tyto základové zdi denně při vypouštění koupelí vždy více a více uvolňují a prosakuje jimi.*“ Za „*nejnaléhavější nutnost*“ pokládala stavbu „*nového lázeňského domu s obnoveným přívodem vody a zařízením pro koupele.*“ Usuzovala, že „*dobře zařízené lázeňské kabiny s obnoveným a vylepšeným zahříváním, zavedení již po dlouhou dobu žádaných slatinných lázní se správně provedenou studenou kúrou (...) jistě zvětší podíl nemocných*“.³¹ Nový lázeňský dům byl v Karlově Studánce postaven v letech 1891–1893 a budeme se mu věnovat zanedlouho.

Obraťme se nyní k architektuře spojené s vnitřním užitím léčivých vod. Už od konce 18. století byly v lázeňských destinacích u pramenů běžněji zastoupeny dva typy staveb – jednak přístřešky, které vývěry chránily před negativními vlivy slunečního záření, deště či před znečištěním, jednak podélné haly, jež umožňovaly pacientům, aby se při popíjení minerálky nerušeně promenovali i za nepříznivého počasí. Jejich podoba podléhala proměňujícím se architektonickým trendům – zhruba do poloviny 19. století setrvala v mezích klasicismu antikizující, pak ji postupně vytlačovalo řešení libující si v různých stylových polohách a aplikující vyjma dřeva i progresivní kovové konstrukce. V našich krajích se zmíněné architektonické typy etablovaly především v západočeských lázních, na Moravě a ve Slezsku výrazně méně. Pionýrskou stavbou v těchto dvou regionech byl pavilon nad pramenem v lázních Ondrášov z počátku devadesátých let 18. století, další příklad pochází až z doby o nějakých třicet let mladší – jedná se

25 Tamtéž, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za únor 1869, nedat.

26 Tamtéž, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za duben 1880, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1880, nedat.

27 Karlova Studánka byla pro turismus v Jeseníkách zásadní už od první poloviny 19. století, jak dokazuje Jiří GLONEK, Na Jeseníky! O putování jeseníckými horami, turistických bedekrech a mapách do roku 1945, Olomouc 2019, např. již v názvu kapitoly Karlova Studánka – brána do jeseníckých hor, s. 119ad.

28 ZAO, fond ŘNR, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, např. měsíční hlášení za srpen 1873, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1873, nedat.; měsíční hlášení za prosinec 1874, nedat.

29 Tamtéž, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za prosinec 1884, nedat.

30 Tamtéž, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za prosinec 1886, nedat.

31 Tamtéž, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za červenec 1887, nedat.; měsíční hlášení za srpen 1887, nedat.

18 ZAO, fond ŘNR, kart. 203, inv. č. 1987, sign. 21, dopis Floriana Riedela z 22. 7. 1861, v němž si od parní lázně sliboval, že přitáhne více hostů v chladnějších měsících; měsíční hlášení za srpen 1861, 4. 9. 1861.

19 První vodoléčebný dům (později dámský) byl roku 1869 původně určen pro obě pohlaví. Jelikož tato terapie vzbudila ohlas, muselo se brzy uvažovat o rozšíření objektu, aby se nadále v důsledku náporu pacientů nepropílel pánský a dámský provoz. Jako řešení lázeňská správa v roce 1871 navrhovala adaptaci sousední panské kuchyně na lázně se sprchami a vanami. Nakonec se v letech 1872–1874 konala výstavba nového vodoléčebného domu – pánského – s bazénem obloženým kamenem. V roce 1876 byl v dámské sekci také vybudován vlastní bazén, poněvadž studená kúra byla nejoblíbenějším druhem léčby, dále zde bylo upraveno šest dosud otevřených kabin na uzavřené. Roku 1884 se renovovala zničená část pánské sekce a dláždil se tam bazén. ZAO, fond ŘNR, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za duben 1869, 30. 4. 1869; měsíční hlášení za květen 1869, 30. 5. 1869; měsíční hlášení za červen 1869, 1. 7. 1869; měsíční hlášení za únor 1870, 1. 3. 1870 (zde uvedena cena za realizaci dámského ústavu – 1464 zlatých 65 krejcarů); měsíční hlášení za říjen 1870, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1871, nedat.; měsíční hlášení za září 1872, nedat.; měsíční hlášení za říjen 1872, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1872, nedat.; měsíční hlášení za březen 1873, nedat.; měsíční hlášení za duben 1873, nedat.; měsíční hlášení za květen 1873, nedat.; měsíční hlášení za červen 1873, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1875, nedat.; měsíční hlášení za květen 1876, nedat.; měsíční hlášení za duben 1884, 30. 4. 1884; měsíční hlášení za červen 1884, nedat.

20 ZAO, fond ŘNR, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za listopad 1878, nedat.

21 Tamtéž, kart. 204 a 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za listopad 1878, nedat.; měsíční hlášení za listopad 1879, nedat.; měsíční hlášení za prosinec 1881, nedat.; měsíční hlášení za prosinec 1882, nedat.

22 Josef SIEGEL, *Karlsbrunn in Österr.-Schlesien. Seine Mineralquellen und andere Heilpotenzen. In geschichtlicher, topographischer, physikalisch-chemischer und medicinisch-therapeutischer Beziehung*, Troppau 1877, s. 155; TÝŽ, *Karlsbrunn und seine Mineralquellen in Österr.-Schlesien*, Troppau 1886, s. 66.

23 K Steinschneiderově návrhu se pozitivně vyjadřoval Albert rytíř von Schön. Stavbu nového lázeňského domu kvitoval mimo jiné proto, že by se pak Starý a Nový lázeňský dům zcela přestavěly k ubytování. ZAO, fond ŘNR, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, zpráva doktora Steinschneidera z října 1869. – ZAO, fond ŘNR, kart. 155, inv. č. 1862, Albert rytíř von Schön hospodářskému inspektoru Antonu Kleiberovi, 26. 10. 1869.

24 ZAO, fond ŘNR, kart. 203, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za duben 1862, 30. 4. 1862.

o pavilon Vincentova pramene v Luhačovicích z roku 1826, kde v polovině 19. století vyrostly i dvě kolonády, Vincentova a Janova.³²

V Karlově Studánce stála sloupová hala již v roce 1842, a sice u Maxmiliánova pramene, byla však přestavěna na Sloupový dům³³ a ve druhé polovině 19. století se na tomto stavu nic nezměnilo. Na absenci kryté procházkové haly, „*prvního požadavku každého léčebného místa s pitnou kúrou*“, již neuspokojivě zastupoval lázeňský salon, si bez efektu stěžoval v roce 1869 doktor Steinschneider.³⁴

Poutavější problematiku představovala výstavba přístřešků nad prameny. V Karlově Studánce byl od roku 1842 vztyčen sloupový pavilon nad Maxmiliánovým pramenem, Antonínův a Karlův pramen zůstávaly bezprizorní. V námi sledovaném údobí zaznamenáváme vzednutí vlny zájmu o zřídla léčivých vod poté, co v roce 1862 vyrazil na povrch pramen, jenž získal přízvisko Vilémův. Nutno podotknout, že péče o kvalitu pramenů v Karlově Studánce úplně příkladná nebyla, byť se o tomto tématu v šedesátých letech se zaujetím korespondovalo. Do debaty se zapojili hlavně poučení laici – lékař a lázeňští správci.

V roce 1862 se za ochranu vývěřů před znečištěním přimlouval lékař Franz Kubin. Chtěl nad nimi zřídit „*účelné přístřešky*“ a kolem vysázet květiny. Myšlence přitakal i vyšší úřad, který udělil placet k vytvoření „*chrámu*“ ze dřeva nad Antonínovým a Karlovým pramenem. Ke stavbě nedošlo.³⁵

Roku 1863 navrhoval lázeňský správce Florian Riedel, aby byl nad nedávno vytrysklým pramenem vyzdvižen vzdušný pavilon s plechovou střechou vynášenou šesti litinovými sloupy, jehož zhotovení by dle vlastních podkladů zadal místní hutí. Možná pro zvolený materiál v něm

dokonce viděl „*emblém vhodný pro železité prameny*“. Riedelův nápad si vysloužil předběžný souhlas. Vše opět nedopadlo zdárně.³⁶

Iniciativu posléze zpět převzal Franz Kubin. Podpořen chemickými rozbory Maxmiliánova, Karlova, Antonínova a nového pramene, jichž se ujal renomovaný profesor z Vídně Franz Schneider, kritizoval dosavadní lhostejnost: „*Ve svém současném stavu jsou prameny většinou bez zastřešení, nebo s velmi nedokonalým zastřešením, a tak špatně jímány, že jsou vystaveny nejen všem nízkým atmosférickým vlivům a každému znečištění, nýbrž také přístupu sladké vody*.“ Plédoval pro vytríbenou nápravu tohoto nedostatku: „*Co se týče krytí pramenů, bylo odhaleno, že krásný obraz pramene, z něhož chce lázeňský host čerpat největší pozemské bohatství, totiž zdraví, na něj působí blahodárným dojmem nejen při jeho příchodu, ale (...) že takový obraz zůstává ještě dlouho poté otisknut v jeho nitru a tane mu živě na mysli i ve chvíli, když již blahodárné účinky pramene ve smyslu tělesného blaha z jeho paměti dávno zmizely. Je tudíž zaručené, že příjemný zevněšek pramene a vkusné okolí zvyšují co nejpríznivěji hodnotu pramene v očích lázeňských hostů*.“ Za ideální surovinu pokládal dřevo: „*Toto zastřešení může být zhotoveno velmi vhodně a s malými náklady z přírodního dřeva, u každého pramene v něčem rozdílně, což by se muselo nejprve ozřejmit drobnou kresbou. Podle mínění profesora Schneidera má být zastřešení vytvořeno tak, aby se úplně zadrželo světlo a teplo, a aby přístup k prameni byl otevřený pouze z jedné strany. Toto by se mělo zohlednit především u nového pramene, protože se nachází blízko vozovky, čímž je vydán napospas většině škodlivých vlivů*.“ Kubinův názor byl přijat s tím, že „*musí být sledována pro oko příjemná rozmanitost*“, a žádalo se proto o zaslání návrhů; zároveň bylo stanoveno, že se nový pramen bude nazývat Vilémův.³⁷ Stav pramenů zůstal při starém.³⁸

O zastřešení pro „*zdejší velmi primitivně vybavené prameny*“ lázeňská správa usilovala znovu roku 1865. U Vilémova a Antonínova pramene mělo být uděláno „*z pozinkovaného plechu s jednoduchými válcovanými sloupy*“, u Karlova pramene „*ze dřeva ve švýcarském stylu*“. Kresebné návrhy předložil svého času správce z Ludvíkova Pogatschnig. Poněvadž se mu ale nyní zdály náklady za pozinkovaný plech u Vilémova pramene vysoké, radil užít plech obyčejný, s barevným nátěrem a pozlacením hlavic sloupů a špice střechy. Cena by se snížila na šedesát zlatých. Kresby byly akceptovány s výhradami. Vyžadovalo se, aby se u Vilémova pramene od zlacení upustilo, neboť „*by se to neshodovalo s okolím*“. Pavilon nad Karlovým pramenem měl být z důvodu velkého průvanu „*malý a na jedné straně uzavřený*“. Ani tyto aktivity nepřinesly kýžené plody.³⁹

Rozplynuly se i snahy vynaložené o pár let později. Jímání a zastřešení pramenů nejdříve uvázlo „*kvůli válečným událostem*“ mezi Rakouskem a Pruskem, v roce 1868 prý stačilo jen odeslat do Vídně plán a rozpočet k předem schválené stavbě pavilonu Vilémova pramene. Hmatatelný výsledek se nedostavil.⁴⁰

36 Tamtéž, kart. 203, inv. č. 1987, sign. 21, Florian Riedel řádovému kancléři a dvornímu radovi, 7. 4. 1863; dopis správě panství v Bruntálu, 18. 4. 1863.

37 Tamtéž, kart. 203, inv. č. 1987, sign. 21, Franz Kubin arcivévodovi, přijato 9. 8. 1863; dopis lázeňské správě z 11. 8. 1863, psaný v Karlově Studánce.

38 Franz KUBIN, Der Curort Carlsbrunn und seine Trink-Bade-und Molken-Anstalt im k. k. Antheile Schlesiens, Freudenthal 1864, s. 40.

39 ZAO, fond ŘNR, kart. 204, inv. č. 1987, sig. 21, přednes lázeňské správy v Karlově Studánce, 8. 5. 1865; dopis lázeňské správy řádovému kancléři (podepsaný Richardem Schmidem), 16. 5. 1865; dopis lázeňské správě, Vídeň 21. 5. 1865.

40 Tamtéž, kart. 204, inv. č. 1987, sig. 21, dopis psaný Franzem Kubinem řádovému kancléři 28. 4. 1868, v Bruntálu; dopis lázeňské správě z 3. 5. 1868, ve Vídni.

32 Rolf BOTHE, *Klassizistische Kuranlagen. Zur typologischen Entwicklung einer eigenständigen Baugattung*, in: R. Bothe (ed), *Kurstädte in Deutschland: zur Geschichte einer Baugattung*, Berlin 1984, s. 17–48, zde s. 30–33; Ulrich COENEN, *Von Aquae bis Baden-Baden. Die Baugeschichte der Stadt und ihr Beitrag zur Entwicklung der Kurarchitektur*, Aachen 2008, s. 332–336; Robert Šrek, *Karlovy Vary. Architektura v letech 1780–1850*, Olomouc 2011, s. 59ad.

33 Anton HEINISCH, *Die Brunnen-, Bade- und Schafmolken- Cur-Anstalt zu Karlsbrunn in k. k. Schlesien*, Troppau 1845, s. 7–9. Roku 1841 byl blíže nespecifikovaný „*architekt z Bruntálu*“ – pravděpodobně Maxmilian Wilsch (Pavel Šopák, *Klasicistní architektura Opavy let 1780–1850*, Opava 2003, s. 52–53) – pověřen úpravou areálu kolem Maxmiliánova pramene. Jeho úkolem bylo navrhnout stavby dvojího druhu: 1) esteticky hodnotnější „*příjemné ozdobení Maxmiliánova pramene*“, sloupovou halu a na ní navazující promenádu, kde by hosté korzovali i při dešti; 2) utilitární prostory, v nichž by se odehrávaly procesy související s plněním a expedicí lahví s léčivou vodou. Na podzim roku 1841 se započalo s pracemi, do příštího léta pokročila celá záležitost nepatrně: proběhly terénní úpravy, byl stržen Biliárový dům, kolem Maxmiliánova pramene byla vyzděna kruhová zeď (na níž později stál sloupový chrámek), odtud ve směru k rybníku byly dokončeny „*podzemní ubikace určené k plnění lahví*“; nad nimi se vypínala vysoká, ze dvou stran otevřená hala u pramene („*Brunnenhalle*“), z níž směrem k Věžovému domu vedly dveře do sloupové kolonády („*Wandelbahn*“), sice pod střechou, avšak rovněž ještě nedodělané. Když roku 1842 velmistř při své návštěvě Karlovy Studánky seznal, kolik přijelo hostů a jaké jsou komplikace s bydlením, nařídil v lázních úpravy, mezi nimi i stavbu Sloupového domu, který vzniknul coby rezultat změn plánů u Maxmiliánova pramene: kolonáda („*Wandelbahn*“) byla s použitím již stojících sloupů přeměněna na obytnou budovu s patrem, a aby se dosáhlo symetrie, tak ve směru k Věžovému domu obdržela přístavbu podobnou hale u pramene, s krámkou a obytnými místnostmi; za své tehdy vzaly schody vedoucí z haly k Maxmiliánovu prameni, náhradou za ně byl vytvořen pohodlný přístup ze strany od kostela, k lepšímu osvětlení plnicích ubikací byla zvětšena okna; hala u pramene („*Brunnenhalle*“) byla zazděna, opatřena velkými prosklenými dveřmi a okny, čímž vznikla biliárová místnost.

34 ZAO, fond ŘNR, kart. 204, inv. č. 1987, sign. 21, zpráva doktora Steinschneidera z října 1869.

35 Tamtéž, kart. 203, inv. č. 1987, sign. 21, dopis Franze Kubina arcivévodovi z 6. 7. 1862; psaní lázeňské správě v Karlově Studánce, psané tamtéž 12. 7. 1862.

Pro sedmdesátá a osmdesátá léta jsou naše vědomosti o pramenech útržkovité. Roku 1877 Vilémův pramen kryla měděná střecha na sloupech, nad Karlovým a Antonínovým pramenem se přístřešky nenacházely. Před jejich zbudováním, jež by bylo spojeno s novým jímáním, varovali kvůli ohrožení jakosti vývěrů znalci.⁴¹ V rozporu s tímto údajem se zdají zprávy vztahující se k roku 1878, podle nichž léčivá zřídla obdržela obrubně ze slezského mramoru a pavilon nad Maxmiliánovým pramenem byl nadto vybaven mřížovými vstupy a vydlážděn einsiedlerským vápencem.⁴² V roce 1880 Ignác Wiesinger zhotovil půvabné kolorované návrhy pavilonků – dvou dřevěných pro Antonínův [obr. 2] a Karlův pramen, jednoho s litinovými sloupy a mřížkou pro Vilémův pramen.⁴³ Jestli dozrál některý z těchto akvarelů v uskutečnění, to bohužel nevíme. Ikonografické doklady se zatím nepodařilo dohledat. Podle publikace z roku 1886 už ovšem Karlův a Antonínův pramen svůj přístřešek na sloupech měly.⁴⁴

Kapitola 2: 90. léta 19. století – rok 1918

Výrazem nejistoty a polovičatých řešení v Karlově Studánce bylo i to, že se velmistr Řádu arcivévoda Vilém v osmdesátých letech 19. století rozhodoval mezi dvěma krajními možnostmi jak naložit se svými lázněmi: buď je pronajmout,⁴⁵ nebo razantně zmodernizovat.⁴⁶ Nakonec se přiklonil ke druhé variantě a přikročil k jejich důsledné transformaci ve vlastní režii.

„Návrh k plánu rozšíření Karlovy Studánky“

O přetvoření lázeňského areálu – ač pouze na papíře – se v roce 1887 pokusil nám blíže neznámý pan Wucherer ve spisu *Návrh k plánu rozšíření Karlovy Studánky*.⁴⁷ Jeho úvahy jsou nesmírně cenným zdrojem informací, neboť popisované slezské lázně naprosto bez skrupulí a se značnou erudicí konfrontují s evropskými standardy.

Podle Wucherera Karlova Studánka nesla „jak ve svém zařízení, tak rovněž ve svých jednotlivých stavbách punc nepromyšlené slátaniny“. Stačilo vzpomenout na „podivné vybavení obou lázeňských domů a k nim patřící kotelny, obě vozovny postavené bez účelu a smyslu při vstupu do lázeňského místa, flikované kasino, zvláštní výzdobu velkého hostince a nepřiléhavou polohu malého hostince, Struskový dům, nesmyslnou dřevěnou boudu zvanou lázeňský salon, žalostné vodoléčebné ústavy a tak dále“. Za nelibou situaci byla odpovědná administrace v Opavě, protože s lázněmi nakládala jako s nadbytečným přívěskem, bezmyšlenkovitě a bez jakéhokoliv užitku. Během posledních let takto vyhodila sedmdesát tisíc zlatých, tedy obnos, jenž se mohl využít na stavbu hotelu, který by se počtem pokojů vyrovnal kapacitě bezmála celého zdejšího letoviska.

41 Viz J. SIEGEL, *Karlsbrunn*, s. 151–152.

42 ZAO, fond ŘNR, kart. 204, inv. č. 1987, sig. 21, měsíční hlášení za květen 1878, nedat.; měsíční hlášení za únor 1879, nedat.

43 Viz L. DĚDKOVÁ, *Ignác Wiesinger*, s. 112–113.

44 J. SIEGEL, *Karlsbrunn*, s. 63.

45 ZAO, fond ŘNR, kart. 155, inv. č. 1862, arcivévoda Vilém správě statků do Opavy, ve Vídni 28. 3. 1882, 30. 6. 1882, 25. 3. 1887.

46 V roce 1881 psal velmistr Vilém svému dvornímu radovi Antonu Kleiberovi v Opavě, aby dorazil do Vídně a vzal s sebou všechny plány nezbytné k projednávání budoucnosti Karlovy Studánky. ZAO, fond ŘNR, kart. 155, inv. č. 1862, arcivévoda Vilém Antonu Kleiberovi, ve Vídni 20. 9. 1881.

47 Tamtéž, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, Wucherer, Entwurf zu einem Plane über die Vergrößerung von Karlsbrunn, ve Vídni, listopad 1887 (jen škoda, že není k dispozici onen plán, zmíněný v názvu spisu).

Obr. 2: Ignác Wiesinger, návrh pavilonu Antonínova pramene, 1880. ZAO, fond ŘNR, inv. č. 6312.

V čem spočívalo jádro problému Karlovy Studánky? Nenabízela nic pro „lidi z majetného středního stavu“, uvyklé na „měšťanský komfort“ a představující jinde většinu příchozích. Motivátá společenská vrstva se sem nevracela, přestože se právě v těchto letech letní úprk z měst stával módou. Zámožnou šlechtu a měšťanstvo, které se chtěly vyhnout „velkoměstským ruchům“ a vyhledávaly „menší, a ne tak živá lázeňská místa“, Karlova Studánka nelákala. Scházela zde totiž architektonická vybavenost na úrovni doby – budovy k obýváním, „Cursal s čítárnami a hernami, kavárnami a jídelnami jako shromaždiště společnosti, řádný pohodlný lázeňský dům s minerálními a slatinnými lázněmi a kolonády u nejvíce navštěvovaných pramenů, aby se nemusely přerušovat pitné kúry při nepříznivém počasí“. Argumenty, jež hlásaly, že se Řádu německých rytířů nevyplatí stavět kvůli krátkým sezonám, měl Wucherer za liché. Blízké konkurenční lázně se stejnými, ba horšími podmínkami, jako Gräfenberk či Jánské Koupele, byly v provozu každoročně přibližně pět měsíců.

Pro stávající bydlení v Karlově Studánce by se lichotky hledaly pouze obtížně. S výjimkou Knížecího domu se všude nacházely toliko „úzké a na sebe nacpané byty“ použitelné jen „pro malé poměry a méně majetné lázeňské hosty“. Lázně však musí oplývat přepychem a většími prostory pro lépe situované rodiny, přičemž při promýšlení otázky ubytování je zapotřebí zohlednit řadu faktorů, například rozdílné požadavky ženského a mužského osazenstva, solitérů, rodin nebo boháčů se služebnictvem. Konkrétně zasluhoval vybudovat hotel v pavilonovém systému, propojený ve všech patrech chodbami a případně rozšiřitelný o další pavilony, dále osm až deset jednopatrových vil ve švýcarském stylu s deseti až šestnácti obytnými jednotkami v každém objektu. Ubytovací domy bylo záhodno postavit na kraji lesa. Stavební materiál by sestával ze snadno dostupných surovin, dřeva, cihel či strusky, zdi se udělají hrázdné.

„Curhaus“ – dle Wucherera typ budovy natolik povědomý, že jeho smysl netřeba objasňovat⁴⁸ – byl pro Karlovu Studánku bytostně důležitý. Vždyť na slušnou restauraci či na kavárnu tu návštěvník nenarazil. Místní pohostinství, jež připomínala spíše krčmu, necht' pro příští časy zůstanou zachována nanejvýše pro nemajetné osoby. Jak měl „Curhaus“ vypadat? Nehodil se pro něj honosný architektonický sloh, jakým se vyznačoval Baden u Vídně či Karlovy Vary: „*V naší lesnaté krajině by se dobře vyjímaly jen lehké, pokud možno zelení pokryté stavby,*“ pro něž přijde vhod technika hrázděného zdiva.

Léčebným centrem Karlovy Studánky se měl stát nový hrázděný lázeňský dům s minerálními a slatinnými koupelemi, poté dřevěná kolonáda, která pojme dva hlavní prameny, a prodejní butiky generující vyšší příjmy. Kolonádu bylo radno provést ve formě oblouku, aby získala patřičnou délku; otevřenou na prosluněné straně a naopak chráněnou před chladnými větry ze směru od Pradědu.

Je nábíledni, že předestřená Wuchererova vize nadmíru překračovala finanční limity Karlovy Studánky.⁴⁹ Jakkoliv by Řád německých rytířů uspořil na dřevu, jehož vlastnil na svých panstvích dostatek, dosahovala sumární investice astronomické cifry, celkem 435 000 zlatých. Nejvíce peněz by pohltila výstavba vil, následoval hotel se sto čtyřiceti místnostmi, Curhaus a lázeňský dům.

Wucherer jen nahlas vyslovil to, co viselo ve vzduchu. Karlova Studánka byla příslovecně zanedbaná a neschopná obstát v záplavě nabídek jiných lázeňských destinací. Nepřehlédnutelná skutečnost bila do očí, což konečně ponouklo k činorodosti i velmistra Řádu německých rytířů. Pozornost předně musel soustředit na největší slabinu lázní – na architekturu určenou k léčebným účelům.

Architektura sloužící lázeňským účelům

V letech 1891–1893 byl vystavěn nový lázeňský dům, zděný, trojkřídlový, k jehož čelní straně byla představena „*architektonicky krásná dřevěná stavba, procházková hala*“. Výpravností předčil veškerou ostatní zástavbu v Karlově Studánce, právem se o něm hovořilo jako o „*velké reprezentativní budově*“. Vysoké náklady musely být současníkům patrné již při jeho letmém zhlednutí, ať už se jednalo o exteriéry nebo o interiéry. Dominantní pohledové průčelí beze zbytku pokrýval vyřezávaný ornament ze dřeva. Promenádní hala uvnitř kypěla luxusem, její stěny byly pojednány bohatou štukovou výzdobou, na zemi ležely koberce, k posezení sloužily soupravy sedacího nábytku potaženého sametem. V útrokách domu se dále nalézalo komplexní léčebné vybavení: v pravém křídle dvanáct kabin pro železité a jehličnaté koupele, elektrická lázeň a odpočívárna, v levém křídle devět kabin pro slatinné koupele, dvě kabiny na očistu a odpočívárna, ve středním křídle inhalatorium a vodoléčba. Eleganci lázeňského domu velebily noviny „*jedním slovem: vše knížecí*“.⁵⁰

48 „Curhaus“ – budovy v lázních určené výhradně ke společenským účelům, nikoliv k ubytování či k léčbě. Podle možnosti v sobě zahrnoval nejrůznější typy místností, od čítárny, přes hernu až po divadelní sál. K výkladu pojmu a stavebního typu, k problematice používání názvu tohoto typu budov od 17. do 20. století viz Angelika BAEUMERTH, *Königsschloß contra Festtempel. Zur Architektur der Kursaalgebäude von Bad Homburg vor der Höhe*, Marburg 1990, s. 11–18.

49 A to ještě Wucherer nezapočítal cenu za návrhy adaptací různých objektů, u nichž myslel na změnu funkce. Časem se podle něj lázně mohou rozrůst o bydlení pro úředníky, obchodníky, pekaře, řezníky, fiakristy, mlékaře a jiné služby.

50 Max RUMPLER, *Karlsbrunner Spaziergänge*, Troppauer Zeitung 109/137, 17. 6. 1894, s. 3–4; Franz WIESNER, *Bad Karlsbrunn. Am Fusse des Altvaters in Österreich-Schlesien. Eisen- und Moorbäder Trinkcur und Kaltwasser-Heilanstalt*, Freudenthal 1902, s. 14. – Ve zprávě lázeňské správy, týkající se poměrů v Karlově Studánce

Samotné výstavbě lázeňského domu předcházela poměrně zdlouhavá projektová fáze, jejíž počátky spadají do roku 1887. Na návrzích pracoval nejdříve architekt Viktor Schwerdtner (1846–1926) z Plzně,⁵¹ brzy jej ale vystřídal architekt Franz Kachler z Vídně (1847–1908),⁵² který se rychle osvědčil a pro Karlovu Studánku vytvořil podklady pro několik dalších staveb.⁵³ Výsledná podoba lázeňského domu uzrávala pozvolna,⁵⁴ nicméně stěžejní události proběhly v roce 1891, kdy byla ve Vídni odsouhlasena redukováná verze Kachlerových návrhů (s vynecháním zadního křídla; se zkrácením středního křídla ve dvoře; bez patra na kotelně).⁵⁵ Výstavba byla svěřena stavebnímu mistru Franzu Meißnerovi (1843–1910).⁵⁶ Její průběh lze rekonstruovat z měsíčních hlášení lázeňské správy.

a hutích v Ludvíkově a Malé Morávce, Julius Frühauf v lázeňském domě uváděl tyto místnosti: procházková hala, dvě odpočívárny, vodoléčba pro pány, vodoléčba pro dámy, inhalatorium, masážní místnost, ordinace, 22 koupelen. ZAO, fond ŘNR, kart. 360, inv. č. 2139, sign VIII/2, 7. 3. 1894.

51 Přednosta stavebního oddělení c. k. německé státní průmyslové školy v Plzni. Autor projektu renovace radnice ve Stříbře z let 1882–1886 (Věra LAŠTOVIČKOVÁ, *Cizí dům? Architektura českých Němců 1848–1891*, Praha 2015, s. 228–229) a projektu neorenesančního jihočeského muzea v Českých Budějovicích z let 1898–1903 (Sabina HUŘÁKOVÁ HAŠKOVÁ, *Architektura v Českých Budějovicích 1850–1920*, diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav, České Budějovice 2011, s. 75–84). – Pro Karlovu Studánku Schwerdtner byl činný v letech 1887–1888. Dne 5. října 1887 doporučil velmistr Vilém uhradit Schwerdtnerovi 400 zlatých za dodání plánů k novému lázeňskému domu, v případě jejich přijetí k uskutečnění pověřit Schwerdtnera detailními plány. Dne 30. ledna 1888 řešil detaily plánování lázeňského domu a sháněl se po Schwerdtnerových projektech. Dne 6. prosince 1888 informoval o přijetí Schwerdtnerova generálního zástavovacího plánu. ZAO, fond ŘNR, kart. 155, inv. č. 1862, arcivévoda Vilém správě statků v Opavě, ve Vídni 5. 10. 1887, 30. 1. 1888 a 6. 12. 1888. – Podle Schwerdtnerových pokynů byla zhotovena i slavnostní výzdoba Karlovy Studánky v roce 1887, když zde účinkoval mužský pěvecký spolek z Vídně. *Die Sängerkahrt des Wiener Männer-Gesang-Vereines nach Schlesien*, Mährisches Tagblatt 8/184, 16. 8. 1887, s. 5.

52 Franz Kachler se v archivních pramenech vyskytuje od roku 1888. V dubnu roku 1889 velmistr Vilém nechal platit Schwerdtnerovi 320 zlatých jako odškodné za jeho práci a snahu. ZAO, fond ŘNR, kart. 155, inv. č. 1862, arcivévoda Vilém správě statků v Opavě, ve Vídni 1. 12. 1888 a 19. 4. 1889.

53 Franz Kachler se prosadil nejen v Karlově Studánce, ale i v jiných lokalitách ve Slezsku, totiž v Opavě a v Bruntálu. Byl usazený ve Vídni, Slezsku zprostředkoval kvalitní vídeňský pozdní historismus. Z jeho staveb mimo Karlovu Studánku je záhodno jmenovat hlavně Muzeum císaře Františka Josefa pro umění a řemesla v Opavě (ve spolupráci s Johannem Scheiringerem) z let 1893–1895. Ke Kachlerovi viz Pavel ŠOPÁK, *Století proměny. Devatenácté století ve stavební kultuře českého Slezska a Ostravska*, Opava 2018, s. 208–210.

54 Zmiňován byl v úřední korespondenci už v letech 1887 a 1888. ZAO, fond ŘNR, kart. 205, inv. č. 1987, sign. 21, měsíční hlášení za prosinec 1887, nedat.; lázeňská správa administraci v Opavě, 11. 2. 1888. – Jeden půdorys lázeňského domu byl do Opavy zaslán roku 1889. ZAO, fond ŘNR, kart. 155, inv. č. 1862, Moriz Maria Edler v. Weitenhiller správě statků v Opavě, ve Vídni 13. 9. 1889.

55 Dne 24. ledna 1891 zaslal Kachler do Opavy k posouzení plány lázeňského domu ve trojím vyhotovení, přílohou k nim starý a nový rozpočet. Dne 6. března 1891 byl vyjma schválení redukce Kachlerova návrhu také určen rozvrh práce pro nejbližší týdny. V lázních se mělo začít s bouráním domu pro zaměstnance, kurníků a stáji pro krávy, poté se měla navázat zemina. Až to počasí dovolí, měl přijet Kachler, který vytyčí stavební místo a niveau. Dne 27. března 1891 lázeňská správa oznámila, že plány vyexpedované 18. března centrální kanceláří ve Vídni předala spolu se suplikou o stavební povolení obci Suchá Rudná, a domáhala se, aby architekt dorazil ve věci vyměření stavby do Karlovy Studánky po Velikonocích. Dne 5. dubna roku 1891 velmistr Vilém současně s odsouhlasením rozpočtu na 65 830 zlatých 35 krejcarů potvrdil, že se Kachlerovi mají vyplácet honoráře za skicy, pracovní náčrty, projekty, za vrchní vedení, dohled a kolaudaci, za revizi účetnictví, za diety a cestovní útraty. ZAO, fond ŘNR, kart. 155, inv. č. 1862, arcivévoda Vilém správě statků v Opavě, ve Vídni 6. 3. 1891 a 5. 4. 1891; Eduard Gaston Pöttich, hrabě von Pettenegg správě statků v Opavě, ve Vídni 18. 3. 1891. – ZAO, fond ŘNR, kart. 365, inv. č. 2142, sig. X/1a, Franz Kachler správě statků v Opavě, 24. 1. 1891; Julius Frühauf správě statků v Opavě, 27. 3. 1891. – ZAO, fond ŘNR, kart. 358, inv. č. 2138, sig. VIII/1, vyřízení měsíčního hlášení z února 1891, 10. 3. 1891.

56 ZAO, fond ŘNR, kart. 155, inv. č. 1862, arcivévoda Vilém správě statků v Opavě, ve Vídni 11. 5. 1891. – Franz Meißner odborné zkušenosti získal coby praktikant u Wiesingera a při studiu odborné školy ve Vídni, kde násled-

V prvních měsících roku 1891 se obstarávaly stavební materiály. Od dubna probíhaly zemní práce. Na 1. června připadl akt položení základního kamene.⁵⁷ V létě řemeslníci provedli základy, vystavěli postupně levé křídlo, pravé křídlo a promenádní halu, pak je opatřili krovky. V říjnu byly střechy téměř zcela pokryté břidlicí. V listopadu byla promenádní hala na vnitřní štukové straně vyšalována a u chodeb dvorní zdi byly vestavěny kostry pro zasklení. Pracovalo se na manipulačních částech budovy a na kotelně.⁵⁸

Dříve než se v roce 1892 rozběhla stavba, vyráběli tesaři v lednu, únoru a březnu ručně řezby, ozdoby a konzoly. Do Karlovy Studánky přijížděly z Bruntálu vozy s tímto nákladem. V dubnu Meißnerovi zaměstnanci dělali v kabinách, v květnu na výzdobě fasády a interiéru promenádní haly (sem byli zasláni čtyři štukatéri z Vídně), v červnu na vnitřních a venkovních omítkách. V červenci pokračovali zabudováním topných těles do promenádní haly. Před ní byl navezen násyp, který byl planýrován do roviny. V srpnu došlo na osazení portiku při hlavním vchodu a suprafenster nad okna nárožních pavilonů. Na podzim se zhotovitel zabíral přívodem vody a páry, montáží a zazděním parních kotlů. Výkopy, zednická a tesařská činnost ustaly koncem listopadu. Na sklonku roku bylo dodáno vybavení do promenádní haly, obou odpočíváren, bufetů. Na zařízení byly připravené místnosti pro masáže a vodoléčbu, inhalatorium a ordinace. V prosinci se konala pokládka podlah v promenádní hale a inhalatoriu. Přes léto také pokročila stavba kotelny.⁵⁹

V první polovině roku 1893 lázeňská správa informovala o závěrečných realizacích: v lednu a únoru o instalačních pracích a o pokládání podlah, v únoru o osazování vnitřních ostění dveří (s nástavci podle návrhu vídeňského sochaře Franze Schröfla) a suprafenster nad okny středního traktu směrem do dvora, v březnu o vybavování interiéru (například i dvěma mramorovými vanami) a o pracích na vodoléčbě. V dubnu nadešla chvíle na zkoušku funkčnosti rour pro páru a vodu. Ve dvou kabinách byly nachystány finální zavoskované povrchy, aby se ukázaly velmistrovům při příjezdu. V ostatních místnostech byl aplikován vápenný nátěr. Stále ještě ale zbývaly jakési instalace a na promenádní halu čekala výmalba. V červnu vše fungovalo, prý bez nejmenší chyby. V červenci se záležitost považovala za uzavřenou. V srpnu byla provedena vozovka za lázeňským domem, sklad na piliny a pojezdová dráha. Lázeňská správa žádala, zdali by novostavba – jak se tomu v lázních dělo často, když jejich prameny, domy, cesty a odpočinkové plácky získávaly názvy po osobnostech zaslouživších se o rozmach daného místa, země či národa – směla nést označení „*Vilémovy lázně*“. Odezva byla negativní. Jeho výsost si nepřála propůjčit žádné jméno k tomuto účelu. Aby se zamezilo zmatkům, bylo nařízeno užívat pojmenování „nové lázně“ (později „lázeňský dům“), dosavadní „nové lázně“ evidovat

dovalo jeho angažmá u stavitelských firem, podílejících se na výstavbě Ringstraße. Od roku 1866 působil zpět ve Slezsku, osvědčil se při projektování průmyslových závodů, navrhoval ale i obytné stavby, nemocnici, školu, chudobinec, městská jatka atd. Blíže viz Pavel ŠOPÁK, *Století proměny*, s. 114–116.

57 ZAO, fond ŘNR, kart. 358, inv. č. 2138, sig. VIII/1, měsíční hlášení za leden 1891, 31. 1. 1891; měsíční hlášení za únor 1891, 28. 2. 1891; měsíční hlášení za březen 1891, 31. 3. 1891; měsíční hlášení za duben 1891, 30. 4. 1891; měsíční hlášení za květen 1891, 31. 5. 1891.

58 Tamtéž, kart. 358, inv. č. 2138, sig. VIII/1, měsíční hlášení za červen 1891, 30. 6. 1891; měsíční hlášení za červenec 1891, 31. 7. 1891; měsíční hlášení za srpen 1891, 31. 8. 1891; měsíční hlášení za září 1891, 10. 10. 1891; měsíční hlášení za říjen 1891, 31. 10. 1891; měsíční hlášení za listopad 1891, 30. 11. 1891.

59 Tamtéž, kart. 358, inv. č. 2138, sig. VIII/1, měsíční hlášení za leden 1892, 31. 1. 1892; měsíční hlášení za únor 1892, 29. 2. 1892; měsíční hlášení za březen 1892, 31. 3. 1892; měsíční hlášení za duben 1892, 30. 4. 1892; měsíční hlášení za květen 1892, 31. 5. 1892; měsíční hlášení za červen 1892, 12. 7. 1892; měsíční hlášení za červenec 1892, 31. 7. 1892; měsíční hlášení za srpen 1892, nedat.; měsíční hlášení za září 1892, 11. 10. 1892; měsíční hlášení za říjen 1892, 10. 11. 1892; měsíční hlášení za listopad 1892, 10. 12. 1892; měsíční hlášení za prosinec 1892, 31. 12. 1892.

jako „starou lázeňskou budovu“ a „staré lázně“ vést jako poštu.⁶⁰ Malířské práce v interiéru se dodělávaly roku 1894.⁶¹ Téhož roku arcivévoda Vilém definitivně rozhodl, že proponovanou nádrž s fontánou před lázeňským domem nahradí zahradní úpravy.⁶² Vyúčtování stavby i s mobiliářem činilo 147 347 zlatých a 77 ½ krejcaru.⁶³ Kotelna s parním kotlem a se zázemím pro inhalatorium a slatinné koupele nakonec dosáhla výšky jednoho patra. Ve dvoře byl v letech 1907–1908 dodatečně vybudován krytý bazén.⁶⁴

V novém lázeňském domě v Karlově Studánce se slučovaly dva samostatné stavební typy – vlastní lázeňský dům a promenádní hala. Evidujeme několik příkladů z ciziny, kde se přistoupilo k obdobnému propojení, vždy z důvodu omezení peněžních výdajů.⁶⁵ Ušetřit určitě chtěl i Řád německých rytířů. Víme už, že původní architektonická koncepce – čtyřkřídlová stavba se dvorem předěleným vnitřním křídlem – prošla procesem redukce. Ve finále vznikla křídla tři, jež byla zděná a vzadu uzavírala jakýsi „čestný“ dvůr. K jejich přední části byla přilpknuta promenádní hala s dřevěným obkladem. Zatímco zděná křídla měla utilitární charakter projevující se navenek holými stěnami a prostými okny s jednoduchou rovnou suprafenestrou, na dřevěném čele lázeňského domu, obráceném do centra lázní a tudíž reprezentativním, nezbyl prázdný ani centimetr čtvereční. Kachler toto podlouhlé průčelí v návaznosti na předlohy pitných hal z 19. století akcentoval třemi rizality, větším uprostřed a dvěma menšími nárožními. Jeho plochu rozčlenil horizontálními a vertikálními plastickými prvky, jež se navzájem protínaly a vytvářely separovaná pole vyhrazená pro geometrizující dekor. Vodorovně fasádu dělily římsy, a to ve výšce parapetů, náběhů okenních záklenků a kladí. Svisle, ve sledu daném okenními a dveřními otvory, ji dělily skulptivně tvarované pilastry. Nejnáročnější výzdobou se samozřejmě vyznačovaly rizality, jejichž štítům předstupovaly střechy vynášené soustavou konzol a trámů; střední rizalit byl navíc označen vstupním portikem. Co se týká tvarosloví užitého ornamentu, vycházelo majoritně ze švýcarského – či snad ještě lépe „kvazilidového“⁶⁶ – stylu, u některých prvků bylo čerpáno z renesančního slohu. Čistě v neorenesančním duchu

60 Tamtéž, kart. 358, inv. č. 2138, sig. VIII/1, měsíční hlášení za leden 1893, 31. 1. 1893; měsíční hlášení za únor 1893, 28. 2. 1893; vyřízení hlášení z 12. 3. 1893; měsíční hlášení za březen 1893, 31. 3. 1893; měsíční hlášení za duben 1893, nedat.; měsíční hlášení za červen 1893, 30. 6. 1893; měsíční hlášení za červenec 1893, 31. 7. 1893; měsíční hlášení za srpen 1893, 31. 8. 1893.

61 Tamtéž, kart. 360, inv. č. 2139, sign VIII/2, Julius Frühauf správě statků v Opavě, v Karlově Studánce 2. 5. 1894; vyřízení téhož, v Opavě 2. 5. 1894.

62 Tamtéž, kart. 155, inv. č. 1862, arcivévoda Vilém správě statků v Opavě, ve Vídni 27. 1. 1894.

63 Tamtéž, kart. 360, inv. č. 2139, sign VIII/2, lázeňské správě v Karlově Studánce, v Opavě 11. 7. 1895.

64 Vyrosl náhradou za starou sešlou lázeň. Stavební mistr Ferdinand Ulrich v roce 1907 vykopával zeminu. Bazén byl v květnu 1908 hotov až na kabiny a fermežový nátěr. Než bude zpřístupněn veřejnosti, měla vyzrát jeho betonová nádrž. Otevření následovalo 4. července. Během července se zde koupalo na pět set osob. Budova o šířce 13 metrů a délce 25 metrů stála na 30 cm vysoké kamenné zdi, byla ze dřeva a kryla ji eternitová břidlice v kombinaci s drátěným sklem. ZAO, fond ŘNR, kart. 359, inv. č. 2138, sig. VIII/1, měsíční hlášení za říjen 1907, nedat.; měsíční hlášení za prosinec 1907, nedat.; měsíční hlášení za květen 1908, nedat.; měsíční hlášení za červen 1908, nedat.; měsíční hlášení za červenec 1908, nedat. – Fotografie bazénu otištěny v Kateřina KOČÍ – Lenka SKUHRAVÁ (edd.), *Karlova Studánka*, Karlova Studánka 2012, s. 31.

65 Thomas FÖHL, *Von Klassizismus bis Neubarock*, in: R. Bothe (ed.), *Kurstädte in Deutschland. Zur Geschichte einer Baugattung*, Berlin 1984, s. 49–88, zde s. 71, 88. – T. Föhl jmenuje tři příklady shodné dispozice: lázeňský dům s pitnou halou v lázních Ragaz (architekt J. C. Kunkler, v provozu od roku 1871), nerealizovaný návrh pro lázeňský dům s pitnou halou pro Wildbad (architekt Albert von Bok, 1865–1868), lázeňský dům s pitnou halou ve Vittelu v Lotrinsku (architekt neuveden). K lázním Ragaz viz dobová literatura: Wilhelm SCHLEYER, *Bäder und Badeanstalten*, Leipzig 1909, s. 651–652.

66 O sepětí mondénního historismu a kvazilidové dřevěné architektury viz Pavel ŠOPÁK, *Vzdálené ohlasy. Moderní architektura českého Slezska ve středoevropském kontextu 1*, Opava 2014, s. 43, 135–136.

Kachler navrhnul interiér promenádní haly. Pojal jej v kontrastu k vnějšku jako omítaný. Štukatura tu sestávala z reliéfní arkádové stěny a zrcadlových stropů; v polygonálně rozšířeném prostoru za osovým vchodem byla umocněna jemnými svazky větvíček ve cviklech, kartuší s festonem a dvěma bystami.

Nový lázeňský dům představoval první a zároveň poslední velkou stavbu určenou pro léčebné procedury v Karlově Studánce. Další nebyl zapotřebí, za zdravím přijíždělo do lázní stále méně hostů, směřovali sem spíše turisté a ti se o léčbu nezajímali.⁶⁷

Bez šance byly také nápady postavit v Karlově Studánce kolonádu. Lázeňská správa se v letech 1894 a 1895 dotazovala, jestli by při Vilémově pavilonu mohla vzniknout krytá promenádní hala, avšak nepochodila, neboť dle správy statků k procházení výborně postačovala hala lázeňského domu, do níž byl koneckonců Vilémův pramen trvale přiváděn.⁶⁸ V roce 1898 vrtala hlavou podobná myšlenka Karlu Sengseisovi, blízkému spolupracovníkovi lázeňského správce Julia Frühaufa. Sengseis radil, ať je proluka po straně nového lázeňského domu zaplněna vzdušnou halou, jež pacientům umožní korzovat na čerstvém vzduchu, nabýt sílu z ranních slunečních paprsků, pokochat se prospektem lázní s Hubertovem v pozadí a nerušeně si zakouřit. Vizuálně se měla přimknout ke vzoru průčelí lázeňského domu (s ním by ji ostatně spojoval krček), výlohy by vyžadovala minimální, „*počítá se pouze s fasádou a střechou, žádné drahé zasklívání, zdění atd. by se nekonalo*“.⁶⁹

Na konci 19. století se alespoň podařilo prosadit nové zastřešení jednoho ze dvou klíčových pramenů. V roce 1895 byl postaven řádný přístřešek nad Vilémovým pramenem. Dostalo se tím letitým prosbám lázeňské správy, jež upozorňovala, že zřídlo bylo znečišťováno prachem z frekventované blízké cesty a že se k němu hůře přistupovalo po dešti, když se kolem vytvořily kaluže. Návrhy pocházely od Franze Kachlera, realizaci musel stihnout v šibeničním termínu necelých tří měsíců Franz Meißner, přitom nesměl překročit sumu dvou tisíc zlatých. Dřevěný prosklený pavilon byl postaven na zděných základech, jeho dekorativní pojednání bylo odvozeno z motivů uplatněných na průčelí lázeňského domu.⁷⁰ V roce 1899 řádl v lázních orkán, který polámal spoustu stromů. Jeden smrk spadl přímo na železný pavilon Karlova pramene a zdevastoval jej. V souvislosti s jeho obnovou bylo poručeno strhnout pavilon Maxmiliánova pramene a namísto něj udělat nový, dřevěný a prosklený. Postaven ale nebyl.⁷¹

Přírodní podmínky

Využijme zprávu o orkánu ke krátkému ohlédnutí za počasím v Karlově Studánce na přelomu 19. a 20. století. V měsíčních hlášeních už bohužel nebyly systematicky rozepisovány rozpočty

67 V roce 1895 administrace psala, že i přes „stavbu nového lázeňského domu, vybaveného veškerým komfortem a zřízeného podle nejnovějších zkušeností“, poklesl zájem o koupele. Karlovy Studánky se měnila v pouhé obyčejné letovisko, což bylo přičítáno na vrub lékařům. Také v roce 1896 sestávala „velká část lázeňského publika (...) z rekreantů“. ZAO, fond ŘNR, kart. 358, inv. č. 2138, sig. VIII/1, vyřízení měsíčního hlášení za říjen 1895, 21. 11. 1895; měsíční hlášení za červenec 1896, 5. 8. 1896.

68 ZAO, fond ŘNR, kart. 360, inv. č. 2139, sign VIII/2. Julius Frühauf správě statků v Opavě, 20. 9. 1892; lázeňské správě v Karlově Studánce, 14. 8. 1895.

69 Tamtéž, kart. 360, inv. č. 2139, sign. VIII/2, Karl Sengseis, *Promemoria*, prosinec 1898.

70 Tamtéž, kart. 358, inv. č. 2138, sig. VIII/1, Julius Frühauf správě statků v Opavě, 18. 12. 1894 a 28. 1. 1895; měsíční hlášení za únor 1895, 28. 2. 1895; správa statků lázeňské správě, 28. 2. 1895; vyřízení měsíčního hlášení za únor 1895, 11. 3. 1895; měsíční hlášení za duben 1895, 30. 4. 1895; měsíční hlášení za květen 1895, 31. 5. 1895; měsíční hlášení za červen 1895, 30. 6. 1895. – ZAO, fond ŘNR, kart. 360, inv. č. 2139, sign VIII/2, Julius Frühauf správě statků v Opavě předkládá vyúčtování prací F. Kachlera na projektu pavilonu v hodnotě 200 zlatých, 30. 11. 1895.

71 ZAO, fond ŘNR, kart. 360, inv. č. 2139, sign. VIII/2, lázeňská správa správě statků, 14. 2. 1899; vyřízení téhož, v Opavě 5. 3. 1899.

nákladů na opravy zapříčiněné mrazem, sněhem, lijáky či bouřemi. Z roztroušených zmínek ale plyne, že údržba nevyšla na málo.⁷²

Housing Development of Karlova Studánka in the Second Half of the 19th and at the Beginning of the 20th Century. Part II.

Summary

The topic of the study is the architectural and urban development of the Karlova Studánka spa in the second half of the 19th century and at the beginning of the 20th century. The author builds on the previous research conducted by Pavel Zatloukal, which he expands with new facts based on an intensive study of archival sources. Attention is focused not only on the art-historical analysis of the individual buildings and on the characteristics of their architects, but also on other circumstances that influenced and accompanied the origin of the buildings and the territorial development of Karlova Studánka. These include the activities of various administration bodies of the Teutonic Knights, the involvement of spa doctors, as well as, for example, the climatic conditions and attendance. The study is published as a serial comprising three parts. In the second part, the author deals with the construction activities related to accommodation houses, which were caused by the massively developing railway transport in the 1870s and 1880s. However, the main topic is architecture used for medical purposes. As for both the residential buildings and the buildings designed to support spa therapy, it can be stated that, in the period from the 1850s to 1880s, Karlova Studánka stagnated, although a number of suggestions for improvement were made. The situation changed in the 1890s, when investments were made in the construction of a new spa house and in the construction of a pavilion called Vilémův pramen (William's Spring).

Mgr. Robert Šrek
Vlastivědné muzeum v Olomouci
srek@vmo.cz

72 Během zim na přelomu let 1892–1893, 1894–1895, 1902–1903, 1903–1904 velmi utrpěly kvůli sněhu všechny budovy, hlavně jejich střechy. V létě roku 1896 silný déšť vyplavil šterkový povrch z vozovky vedoucí lázněmi. Ve dnech 10. až 12. července 1903 rozbouřená Bílá Opava výrazně poškodila nábrežní zdi a přemostění v celých lázních. K opravám byl vybidnut zednický mistr Ferdinand Ulrich z Vrbna. V roce 1904 byly vyměněny dřevěné nosníky u mostů za železné. V roce 1907 sněhová bouře vyvrátila dřevěný ochranný přístřešek na louce u lázní. Na přelomu let 1912–1913 byly lavičky a přístřešky na Vilémově výšině „*skoro zcela zdemolovány sněhem*“. ZAO, fond ŘNR, kart. 358 a 359, inv. č. 2138, sig. VIII/1, měsíční hlášení za únor 1893, 28. 2. 1893; měsíční hlášení za březen 1895, 31. 3. 1895; měsíční hlášení za září 1896, 30. 9. 1896; měsíční hlášení za duben 1903, 30. 4. 1903; měsíční hlášení za červenec 1903, 31. 7. 1903; měsíční hlášení za leden 1904, 31. 1. 1904; schváleno 2. 2. 1904 ve Vídni; měsíční hlášení za duben 1904, 30. 4. 1904; měsíční hlášení za červen 1904, 30. 6. 1904; měsíční hlášení za duben 1907, nedat.; měsíční hlášení za květen 1907, nedat.; měsíční hlášení za květen a červen 1913, 30. 6. 1913. – K tématu rovněž K. KOČÍ – L. SKUHRAVÁ (edd.), *Karlova Studánka*, s. 101, 103.